

/ С. Ковальчук // Економіст. – 2012. – № 10. – С. 27-32.

7. Кульнева Г.М. Сучасний стан та необхідні напрями розвитку ринку інновацій в Україні / Г.М. Кульнева, О.В. Алейнікова // Держава та регіони. – 2006. – № 5. – С. 159-163.

8. Лазарева Є. Дослідження закономірностей інноваційних перетворень у регіональній економіці / Є. Лазарева // Економіст. – 2009. – № 9. – С. 35-37.

9. Сидорчук І.П. Оцінка сучасного стану інноваційного розвитку промислових підприємств України / І.П. Сидорчук // Наукові записки національного університету «Острозька академія». – 2013. – № 23. – С. 228-232.

10. Сорокіна І. Аналіз и оценка финансовых рисков предприятия-заемщика коммерческим банком [Электронный ресурс] / И. Сорокина. – 2012. – Режим доступа: <http://bankir.ru/tehnologii/s/analiz-i-otsenka-finansovykh-riskov-predpriyatiya-zaemshchika-kommercheskim-bankom-10002382/>.

11. Шипуліна Ю.С. Сучасні підходи до інтенсифікації інноваційного розвитку промислових підприємств: теоретичний огляд / Ю.С. Шипуліна // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 3. – С. 128-140.

References

1. Antonjuk L.L. Innovation: theory, mechanism design and commercialization [monograph] / L.L. Antonjuk, A.M. Poruchnyk, V.S. Savchuk. – K.: KNEU, 2003. – 399 p.

2. Brus S.V. Analysis of Innovation of Industrial Enterprises of Ukraine / S.V. Brus // Actual problems of economy. – 2007. – № 1. – P. 275-280.

3. Davidow M.V. Ways organizational and financial security of the innovation process in the

Ukraine / M.V. Davidow // Actual problems of economy. – 2008. – № 4 (82). – P. 130-134.

4. Zhezhuha V.I. The risks of innovation activity / V.I. Zhezhuha // Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine. – 2009. – №19.2. – P. 177-182.

5. Zyatkovskyy I.V. Public support for new forms of innovative activity of industrial enterprises / I.V. Zyatkovskyy // Actual problems of economy. – 2009. – № 6. – P. 73-81.

6. Kovalchuk S. The current state of innovation development of industrial enterprises in Ukraine / S. Kovalchuk // Economist. – 2012. – № 10. – P. 27-32.

7. Kulnyeva G.M. Current status and development of the necessary areas of innovation in Ukraine / G.M. Kulnyeva, O.V. Aleinikova // State and regions. – 2006. – № 5. – P. 159-163.

8. Lazareva E. Investigation of innovative changes in the regional economy / E. Lazareva // Economist. – 2009. – № 9. – P. 35-37.

9. Sydorчук I.P. Assessment of the current state of development of innovative industrial enterprises in Ukraine / I.P. Sydorчук // Scientific notes of National University «Ostrog Academy». – 2013. – № 23. – P. 228-232.

10. Sorokina I. Analysis and assessment of the financial risks of the enterprise-borrower commercial bank [Electronic resource] / I. Sorokina. – 2012. – Mode of access: <http://bankir.ru/tehnologii/s/analiz-i-otsenka-finansovykh-riskov-predpriyatiya-zaemshchika-kommercheskim-bankom-10002382/>.

11. Shipulina Y.S. Current approaches to intensification of industrial innovation: a theoretical review / Y.S. Shipulina // Marketing and management innovation. – 2012. – № 3. – P. 128-140.

Статья поступила в редакцию 11.03.2014

В.М. ГОНЧАРОВ, д.е.н., професор,

Д.В. КОЛЕСНИКОВ

Луганський національний аграрний університет,

м. Луганськ, Україна

vgonch@lnau.lg.ua

МЕТОДИКА ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Проаналізовано існуючі методики оцінки рівня економічної безпеки підприємств АПК. Запропоновано авторську методику оцінки економічної безпеки, основою якої є врахування умов господарювання для визначення планованих показників виробництва, що, в свою чергу, дозволять сформулювати достатній рівень економічної безпеки та збалансувати негативний вплив від коливання об'ємів попиту та цін.

Ключові слова: економічна безпека, методи оцінки, порогові значення, дохідність, попит

В.Н. Гончаров, Д.В. Колесников

Методика оценки уровня экономической безопасности предприятий АПК

Проанализированы существующие методики оценки уровня экономической безопасности

© В.М. Гончаров, Д.В. Колесников, 2014

<http://www.elibrary.ru/issues.asp?id=37579>

<http://www.instud.net>, <http://www.nbu.gov.ua/>

предприятий АПК. Предложена авторская методика оценки экономической безопасности, основой которой является учет условий хозяйствования для определения планируемых показателей производства, что, в свою очередь, позволит сформировать достаточный уровень экономической безопасности и сбалансировать негативное влияние от колебания спроса и цен.

Ключевые слова: экономическая безопасность, методы оценки, пороговые значения, доходность, спрос

V.N. Goncharov, D.V. Kolesnikov

Estimation procedure of standard of economic security of enterprises of agricultural sector

The existent methods of estimation procedure of standard of economic security of ENTERPRISES of agricultural sector are analysed. The author method of estimation of economic security, basis of which is an account of terms of manage for determination of the planned performance of production, is offered, that, in turn, will allow to form sufficient economic strength security and balance negative influence from oscillation of volumes of demand and prices.

Keywords: economic security, evaluation methods, thresholds, profitability, demand

Основою забезпечення економічної безпеки підприємства є розробка ефективних заходів збільшення результативності роботи підприємства та ліквідація проблем зон у господарській та фінансовій діяльності підприємства. Для впровадження в життя цієї основи менеджмент підприємства використовує відповідний інструментарій діагностики економічної безпеки. Складність цієї процедури полягає у суб'єктивності отримання оцінок та врахуванні факторів внутрішньої та зовнішньої середовища підприємства. Саме тому обрана тема дослідження характеризується досить високим ступенем актуальності.

На даний момент сформувався багато різних способів оцінки економічної безпеки, важливість та доцільність яких визначається кожним користувачем індивідуально. Так, Т. Васильцев виділяє наступні методи, які можуть найбільше підходити до оцінки економічної безпеки: експертна оцінка, моніторинг соціально-економічних показників, аналіз та обробка сценаріїв, оптимізація, багатовимірний статистичний аналіз, теоретико-ігрові методи, теорія штучних нейронних мереж [4]. С. Міщенко пропонує дещо інше ієрархію методів: екстраполяція (екстраполяція параметричних залежностей, екстраполяція минулих тенденцій); експертні методи (опитування, експертні комісії, складання аналітичних допові-

дних записок, «мозкова атака», «Дельфі»); структурно-аналітичні методи (моделювання, ієрархічна декомпозиція, морфологічний аналіз, матричний метод, мережевий аналіз, SWOT) [10]. С. Довбня та Н. Бичова віддають перевагу комплексним методам оцінювання: методи комплексної оцінки загроз (інтегральна оцінка ризику, оцінка ефективності захисних заходів); методи комплексної оцінки економічного потенціалу підприємства (оцінка конкурентного статусу фірми, інтегральна оцінка дотримання інтересів компанії, SWOT-аналіз) [5]. О.І. Судакова та О.А. Кириченко здійснюють формування системи управління економічною безпекою підприємства [9; 13]. Моделюванню економічної безпеки на мікро- та макроекономічному рівнях присвячено праці В.М. Гейця, С.В. Кавуна, М.О. Кизима, Т.С. Клебанової, О.І. Черняка [1; 8; 11]. Використання кожного з цих методів та підходів потребує додаткової оцінки доцільності в поточних умовах господарювання підприємства, а отже і вимагає проведення подальших досліджень.

Метою статті є формування системи оцінки економічної безпеки, яка на відміну від існуючих дозволяла більш глибоко враховувати внутрішні та зовнішні фактори господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

Щодо запропонованих авторами ієрархій методів оцінки економічної безпеки, то варто зазначити, що представлені методи, безумовно, мають переваги, але й існують певні недоліки, які можуть відобразитися на якості результатів розрахунків [2; 3; 6; 7; 12; 14]. Зокрема, метод експертних оцінок передбачає здійснювати прогнозування можливих загроз підприємства на основі висновків, зроблених експертами. Основними недоліками цього методу може бути недостатня кваліфікація фахівців і суб'єктивізм при прийнятті рішень. Крім того, можливий вплив одного фахівця на інших членів групи, якщо застосовується метод колективних експертних оцінок.

Метод аналізу і обробки сценаріїв призначений для прогнозування різних варіантів розвитку ситуації, метод оптимізації – для вибору варіанта, при якому досягається найбільш бажаний результат, теоретико-ігрові методи – для визначення варіантів розвитку підприємства у нестабільному зовнішньому середовищі. Теорія штучних нейронних мереж, що базується на моделюванні нелінійних залежностей при розв'язанні задачі. Вважаємо, що цей метод є складним для використання в діяльності сільськогосподарських підприємств на сучасному

етапі їх розвитку. Основною умовою використання методу екстраполяції є відносно стабільний розвиток підприємства, адже висновки про значення прогнозних показників у майбутніх періодах робляться на основі вивчення їх динаміки у попередніх періодах. Даний метод є неактуальним для застосування, оскільки нинішня ситуація сільськогосподарських підприємств характеризується нестабільністю і суттєвим коливанням фінансових показників.

Методи прогнозування банкрутства зводяться переважно до виявлення симптомів фінансової кризи підприємства, тому значно обмежують сутність поняття «економічна безпека». Група методів комплексної оцінки загроз передбачає оцінку ризиків підприємства і виявлення загроз, не пов'язуючи цей аналіз з встановленням рівня економічної безпеки підприємства.

Для використання економічної безпеки підприємства в господарській системі необхідно вирішення наступних питань: встановлення градації економічної безпеки, встановлення методів оцінки стану і рівня економічної безпеки, встановлення показників економічної безпеки підприємства, встановлення способів забезпечення необхідного рівня безпеки.

Резюмуючи інформацію з використання різних методів оцінки, як специфічних для визначення економічної оцінки, так і загальних для економічної науки, зазначимо, що можливо виділити декілька підходів до оцінки:

1. Пороговий (індикаторний) підхід, який використовується в різних варіаціях і може давати або дві градації: небезпечно/безпечно, або більшу кількість градацій, наприклад, нормальний стан передкризовий, кризовий, критичне та інші. Суть даного підходу – визначаються загрози або способи захисту, по кожній загрозі визначаються показники та порогові значення. Пороговий метод використовує критерій: якщо хоча б один показник не відповідає, то стан небезпечно.

2. Ресурсно-функціональний підхід – підхід визначення економічної ефективності. Сутність даного підходу – підприємство розробляє різні заходи щодо захисту від загроз і по кожному оцінює економічний результат. На основі цього підходу рівень економічної безпеки пропонується оцінювати на основі сукупного критерію шляхом зважування й підсумовування окремих функціональних критеріїв, які визначаються за допомогою порівняння можливої величини шкоди, яка може бути заподіяна підприємству (організації), та ефективності заходів щодо запобігання такої шкоди. Сукупний критерій економічної безпеки необхідно зіставити в попередньому і нинішньому

році. Якщо його значення зростає, то рівень економічної безпеки поліпшується.

3. Комплексний підхід – на основі розрахунку інтегрального показника економічної безпеки.

4. Підхід на основі теорії економічних ризиків. Сутність – за різними загрозами розраховується збиток. Збиток порівнюється з величиною прибутку, доходу, майна.

Найбільшого поширення в практиці отримав пороговий підхід оцінки економічної безпеки, через відносну простоту використання. Проблема його використання лише в тому, що при неточному визначенні значень індикаторів неправильно буде визначено рівень економічної безпеки. Тому визначенню індикатору повинно приділятися значна увага.

Економічна безпечність функціонування сільськогосподарського підприємства залежить від здатності підприємства виробляти продукцію у відповідних об'ємах та з відповідними якісними характеристиками. Цю здатність забезпечувати економічну безпеку в системі індикаторного, або порогового оцінювання можна через визначення точки беззбитковості діяльності підприємства. При цьому варто враховувати не тільки математичну залежність формування доходів та витрат підприємства, але й загальні тенденції, які притаманні аналогічним підприємствам, що знаходяться в тих же умовах господарювання.

В умовах діяльності в межах відповідного територіального комплексу для врахування специфічних умов формування доходів сільськогосподарських підприємств, потрібно всю сукупність підприємств проаналізувати за характером впливу об'ємів реалізації на дохідність підприємства. При цьому варто враховувати, що різні за розмірами підприємства діють не в однакових умовах, тому всю сукупність варто поділити на групи.

Для наочного виявлення меж єдиних умов господарювання варто скористатися графічними засобами. В даному випадку орієнтиром для виокремлення групи є зміна кута нахилу лінійного тренду, що описує зміну дохідності при збільшенні об'ємів реалізації. Зміна кута нахилу відображає зміну цінових умов взаємодії: збільшення свідчить про покращення умов формування дохідності, зменшення – про втрату цінових та інших переваг.

Розділення всієї сукупності підприємств на групи з використанням пропонованого підходу варто здійснювати з використанням графічного аналізу. На рис. 1 відображено графік формування чистого доходу сільськогосподарських підприємств Луганської області при виробництві зернових та зернобобових культур

за ранжованим по об'єму реалізації продукції списком.

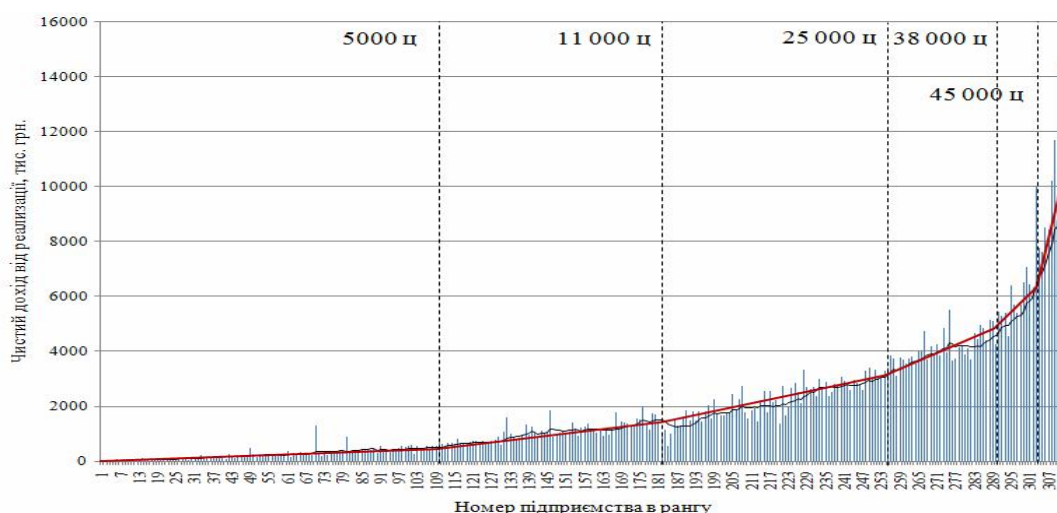

Рис. 1. Діаграма групування підприємств Луганської області за об'ємом реалізації зернових та зернобобових з врахуванням характеру доходності

За рис. 1 видно, що зміна нахилу лінійного тренду чистого доходу від реалізації продукції відбувається при об'ємі реалізації продукції 5000 ц, 11 000 ц, 25 000 ц, 38 000 ц, 45 000 ц. Таким чином, за результатами графічного аналізу можна зробити висновки, що для груп підприємств, обмеженими точками зміни нахилу тренду діють однакові умови формування доходу, які можуть бути описані відповідним лінійним трендом. Зазначеними групами є:

- 1 група – з об'ємом реалізації до 5 000 ц;
- 2 група – з об'ємом реалізації від 5 000 до 11 000 ц;
- 3 група – з об'ємом реалізації від 11 000 до 25 000 ц;
- 4 група – з об'ємом реалізації від 25 000 до 38 000 ц;
- 5 група – з об'ємом реалізації від 38 000 до 45 000 ц;
- 6 група – з об'ємом реалізації понад 45 000 ц.

Дані з чистого доходу від реалізації та собівартості продукції за вказаними групами є основою для визначення умов беззбитковості діяльності та порогу рентабельності сільськогосподарських підприємств, зайнятих виробництвом зернових та зернобобових та порогу рентабельності.

Для оцінки рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств варто розрахувати зону безпеки за кількісними показниками. Формула розрахунку представлені нижче:

$$ЗБ = \frac{ВПП - ВПП_{кр}}{ВПП}$$

де ЗБ – зона економічної безпеки підприємств;

ва;

VPN – валовий об'єм виробництва підприємства;

$VPN_{кр}$ – критичний об'єм виробництва за поточних умов.

В даному випадку критичним обсягом виробництва буде обсяг виробництва в точці беззбитковості, де доходи підприємства будуть рівні витратам.

Використання пропонованого методу оцінки економічної безпеки дозволить врахувати умови господарювання для визначення планованих показників виробництва, що дозволять сформувати достатній рівень економічної безпеки та збалансувати негативний вплив від коливання об'ємів попиту та цін. Пропонований спосіб групування підприємств регіону ґрунтується на врахуванні змін умов формування доходності та дозволяє більш детально враховувати ринкові переваги підприємства.

Література

1. Амбросов В.Я. Трансформаційні зміни і їх підтримка в агропромисловому комплексі / В.Я. Амбросов // Основні напрями вискоєфективного розвитку пореформованого та агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – С. 224-229.
2. Атаманчук Г.В. Управление: сущность, ценность, эффективность / Г.В. Атаманчук. – М.: Академический Проект; Культура, 2011.
3. Богомолов В.А. Экономическая безопасность / В.А. Богомолов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 295 с.
4. Васильцев Т.Г. Экономическая безопасность предпринимательства в Украине:

стратегия и механизмы укрепления: моногр. / Т.Г. Васильцев; Национальный институт стратегических исследований. – Львов, 2008. – 385 с.

5. Довбня С.Б. Диагностика уровня экономической безопасности предприятия / С.Б. Довбня, Н.Ю. Бичова // Финансы Украины. – 2013. – №4. – С.91-97.

6. Євдокимова Н.М. Економічна діагностика / Н.М. Євдокимова, А.В. Кирієнко. – К.: КНЕУ, 2005. – 110 с.

7. Збарський В.К. Теоретичні засади ефективності функціонування малих форм господарювання на селі / В.К. Збарський // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К., 2004. – Вип. 76. – 2004. – С. 53-59.

8. Кавун С.В. Концептуальная модель системы экономической безопасности предприятия / С.В. Кавун // Экономика развития. – Х.: ХНЕУ. – 2013. – 3 (43). – С. 97-101.

9. Кириченко О.А. Некоторые критерии оценки экономической безопасности предприятия / О.А. Кириченко // Инвестиции: практика и опыт. – 2012. – №23. – С.22-24.

10. Мищенко С.Н. Система обеспечения экономической безопасности организации: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / С.Н. Мищенко; [Донской гос.техн.ун-т]. – Ростов н/Д, 2004. – 197 с.

11. Моделирование экономической безопасности: государство, регион, підприємство / В.М. Гець, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.И. Черняк и др.; Под ред. Гейца В.М.: Монография. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2006. – 240 с.

12. Одинцов А.А. Экономическая и информационная безопасность / А.А. Одинцов. – М.: Экзамен, 2009.

13. Судаковая О.И. Формирование системы управления экономической безопасностью предпринимательства / О.И. Судаковая // Экономика: проблемы теории и практики: сб. науч. трудов. – Вып. 231: в 9 т. – Днепропетровск: ДНУ, 2012. – Т. 8. – С. 165-171.

14. Шубравська О.В. Розвиток банківського кредитування агросфери у контексті забезпечення її економічної сталості / О.В. Шубравська, М.Г. Поштаренко // Фінанси України. – 2006. – № 7. – С. 131-138.

References

1. Ambrosov V.Ja. Transformacijni zminy i i'h pidtrymka v agropromyslovomu kompleksi / V.Ja. Ambrosov // Osnovni naprjamy vysokoefektivnogo rozvytku poreformovanogo ta agropromysloвого vyrobnytva v Ukraїni na innovacijnij osnovi. – К.: IAE UAAN, 2002. – P. 224-229.

2. Atamanchuk G.V. Upravlenie: sushhnost',

cennost', jeffektivnost' / G.V. Atamanchuk. – М.: Akademicheskij Proekt; Kul'tura, 2011.

3. Bogomolov V.A. Jekonomicheskaja bezopasnost' / V.A. Bogomolov. – М.: JuNITI-DANA, 2009. – 295 p.

4. Vasil'cev T.G. Jekonomicheskaja bezopasnost' predprinimatel'stva v Ukraine: strategija i mehanizmy ukreplenija: monogr. / T.G. Vasil'cev; Nacional'nyj institut strategicheskijh issledovanij. – L'vov, 2008. – 385 p.

5. Dovbnja S.B. Diagnostika urovnja jekonomicheskij bezopasnosti predprijatija / S.B. Dovbnja, N.Ju. Bichova // Finansy Ukrainy. – 2013. – №4. – P.91-97.

6. Jevdokymova N.M. Ekonomichna diagnostyka / N.M. Jevdokymova, A.V. Kyrijenko. – К.: KNEU, 2005. – 110 p.

7. Zbars'kyj V.K. Teoretychni zasady efektyvnosti funkcionuvannja malyh form gospodarjuvannja na seli / V.K. Zbars'kyj // Naukovyj visnyk Nacional'nogo agrarnogo universytetu. – К., 2004. – Vyp. 76. – 2004. – P. 53-59.

8. Kavun S.V. Konceptual'naja model' sistemy jekonomicheskij bezopasnosti predprijatija / S.V. Kavun // Nauchnyj zhurnal «Jekonomika razvitija». – H.: HNEU. – 2013. – 3 (43). – S. 97-101.

9. Kirichenko O.A. Nekotorye kriterii ocenki jekonomicheskij bezopasnosti predprijatija / O.A. Kirichenko // Investicii: praktika i opyt. – 2012. – №23. – P.22-24.

10. Mishhenko S.N. Sistema obespechenija jekonomicheskij bezopasnosti organizacii: avtoref. dis. ... kand. jekon. nauk: 08.00.05 «Jekonomika i upravlenie narodnym hozjajstvom» / S.N. Mishhenko; [Donskoj gos.tehn.un-t]. – Rostov n/D, 2004. – 197 p.

11. Modelirovanie jekonomicheskij bezopasnosti: gosudarstvo, region, pidpriemstvo / V.M. Geec', M.O. Kizim, T.S. Klebanova, O.I. Chernjak i dr.; Pod red. Gejca V.M.: Monografija. – H.: VD «INZhEK», 2006. – 240 p.

12. Odincov A.A. Jekonomicheskaja i informacionnaja bezopasnost': spravochnik / A.A. Odincov. – М.: Jekzamen, 2009.

13. Sudakovaja O.I. Formirovanie sistemy upravlenija jekonomicheskij bezopasnost'ju predprinimatel'stva / O.I. Sudakovaja // Jekonomika: problemy teorii i praktiki: sb. nauch. trudov. – Vyp. 231: v 9 t. – Dnepropetrovsk: DNU, 2012. – Т. 8. – P. 165-171.

14. Shubrav'ska O.V. Rozvytok bankivs'kogo kredytuvannja agrosfery u konteksti zabezpechenja i'i' ekonomichnoi' stalosti / O.V. Shubrav'ska, M.G. Poshtarenko // Finansy Ukraїny. – 2006. – № 7. – P. 131-138.

Статья поступила в редакцию 4.04.2014